

2. Кубрякова Е.С. Об основной единице словообразовательной системы языка // Актуальные проблемы русского словообразования. — Ч. 1. — Ташкент, 1978. — С. 36-39.
3. Кубрякова Е.С., Харитончик З.А. О словообразовательном значении и описании смысловой структуры производных суффиксального типа // Принципы и методы семантических исследований. — М., 1976. — С. 17-23.
4. Лопатин В.В. О значении словообразовательного аффикса // Всесоюзная научная конференция по теоретическим вопросам языкознания. Тезисы докладов секционных заседаний. — М.: МГУ, 1974. — С. 8-10.
5. Пастушенков Г.А. Структура русского слова в ее отношении к структурно-семантическому и функциональному уровням членения // Ученые записки Калининского пединститута. — Т. 53. — Калинин: КГПИ, 1968. — С.56-62.
6. Селищев А.М. Старославянский язык. — Ч. 2. — М.: Эдиториал УРСС, 2001. — 206 с.
7. Соболева А.П. Исследование словообразовательной системы на основе аппликативной порождающей модели // Ученые записки Тартусского университета. — Тарту: ТГУ, 1969. — С. 156-178.
8. Современный русский язык / Гл. ред. В.А. Белошапкова. — М.: Просвещение, 1981. — 800 с.
9. Степанова М.Д. Методы синхронного анализа лексики. — М.: МГУ, 1968. — 84 с.
10. Хидекель С.С. Семантические особенности основных единиц словообразовательной модели // Иностр. языки в школе. — 1977. — № 4. — С. 12-16.
11. Шанский Н.М. Очерки по русскому словообразованию. — М.: МГУ, 1968. — 312 с.
12. Янко-Триницкая Н.А. Закономерность связей словообразовательного и лексического значений в производных словах // Развитие современного русского языка — М.: АН СССР, 1963. — С. 3-12.

Статья поступила в редакцию 09.03.2006 г.

УДК 811.111

Л. М. Ікалюк

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОРІВНЯЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЙ ДАВНЬОАНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Порівняння є чи не основним засобом пізнання світу, завдяки якому відбувається процес відображення дійсності у свідомості людини і відтворювання її у мовній діяльності. Адже нові ідеї, значення виникають на основі подібності чи відмінності з тими, які вже існують. Людина може осмислити лише ті поняття, стосовно яких у неї є орієнтовні знання. Але оскільки знання отримуються через досвід, вони можуть модифікуватися і таким чином виникають нові знання. Отже, нові знання не є випадковими, а зумовлюються попередніми.

У такому ж руслі Рональд Ленекер пояснює здатність людини накладати структуру на свій внутрішній досвід. Він стверджує, що вона (людина) тяжіє до трактування чогось нового, посилаючись на попередній досвід [3, с. 105-106]. Р.Ленекер також зазначає, що новий досвід повинен функціонувати як мішень в процесі порівняння і його слід погоджувати з відомими стандартами [3, с.101]. Власне тому ми визначаємо особливості сформованих самотутніх концептів і використовуємо їх при утворенні нових концептів [5, с.18]. Таким чином, нові категоризації насправді залежать від вже наявної категорійної системи [пор. 4, с. 29; 42].

Відповідно, порівняння притаманне будь-якій культурі, але засоби вираження даної категорії різні. Слід зазначити, що категорія порівняння притаманна будь-якій мові будь-якого періоду. У мові категорія порівняння виражається за допомогою конструкцій, основу змісту яких становить компаративна семантика [див.: 2, с. 30].

Метою нашої статті є розгляд структурних, семантичних та дискурсивних зв'язків порівняльних конструкцій англійської мови давнього періоду.

Порівняльна конструкція давньоанглійської мови, так як і сучасної англійської мови має структуру чотириелементної моделі, яка складається з суб'єкту порівняння, об'єкту порівняння, основи порівняння та показника порівняльних відношень – засобу мовного оформлення порівняльної семантики. Для того, щоб визначити структурно-семантичні особливості порівняльних конструкцій англійської мови давнього періоду, ми проаналізували Книгу Псалмів, написану давньоанглійською мовою. Текстовий аналіз дозволив встановити, що показниками порівняльних відношень у давньоанглійській мові є наступні функціональні маркери порівняння: *swa*, *swa swa*, *swa ... swa* (*swa ... swa swa / swa swa ... swa*), *gelic/gelice*, *swylce*, *eac swa ilce*, *geneal'can*, *anlic/anlice* (*onlic*).

Ми спробуємо показати структурно-семантичні особливості порівняльних конструкцій давньоанглійської мови, а саме ліву і праву частину порівняльної конструкції та її зв'язок з синтаксичною одиницею вищого порядку – реченням, за допомогою структурного аналізу. Слід зауважити, ми не беремо до уваги порядок слів у реченні англійської мови давнього періоду, оскільки ця проблема не є завданням цієї статті. За основу структурного аналізу ми взяли дев'ять моделей, де *index* – показник порівняльних відношень, N – іменник, N° – іменник, який слідує за *index*, P – займенник, P° – займенник, який слідує за *index*, Vi – неперехідне дієслово, Vt – перехідне дієслово, VI – дієслово-зв'язка, S – речення, [] – диз'юнкція [пор. 1]:

Модель 1: неперехідне дієслово + *index* + іменник (займенник). Символічно цю модель можна показати так

Vi *index* [N°/P°]

За цією моделлю утворюються порівняльні конструкції з наступними показниками порівняльних відношень:

- *swa*

Hwyl're me þ't ic fleo geond muntas and geond westenu swa spearwa, forþam ic getrywe Drihtne? (Psalm 10)

- *swa swa*

And þa urnan swa swa ligetu beforan his ansyne, and he gemengde hagol and fyres gleda... (Psalm 17)

- *gelice*

Ac hi forweorðað w'tere gelicost, þonne hit yrnende eorðe forswelged... (Psalm 57)

- *anlice*

Sweotule þa forweorðað and ðu sylf wunast; eall forwisnað w'dum anlice... (Psalm 101)

Модель 2: перехідне дієслово + іменник (займенник) + *index* + іменник (займенник):

Vt [N/P] *index* [N°/P°]

- *swa*

þa þe wilniað fretan min folc swa 'nne hlaf, þa ne clypiað to Gode mid godum weorcum (Psalm 13).

- *swa swa*

þa Godes fynd swiþe hraðe þ's þe hy beoð gearode and uppahefene beoð gedw'scte swa swa smec (Psalm 36).

- *swa ... swa swa*

He gedyde mine fet swa ger'de swa swa heorotum, and me gesette ofer heanesse (Psalm 17).

- *swa ... swa*

He gel'rde mine handa to gefeohte, and he gedyde mine earmas swa strange swa 'rene bogan (Psalm 17).

- *gelic*

...wat ic eac swiðe geara, þ't ic genemned eam nihthrefne gelic... (Psalm 101)

Модель 3: іменник (займенник) + дієслово-зв'язка + *index* + іменник (займенник):
[N/P] VI *index* [N°/P°]

- *swa*

Him byð swa þam treowe þe byð aþlantod neah w'tera rynum... (Psalm 1)

- *swa ... swa*

Heora mod and heora wilnuncg ys swa deop swa grundleas pytt, and heora tungan sprecað symle facn (Psalm 5).

- *gelice*

Hi synt byrgenum gelice, seo byð utan f'ger and innan ful (Psalm 13).

- *swylce*

Ful neah ic afeoll, swa swa se þe byð dead on his heortan and on his mode, and ic w's swylce forloren f't and tobrocen... (Psalm 30)

- *anlic*

...bið him weorðlic setl on minre gesihðe sunnan anlic and swa mona meakte on heofenum, þe is ece gewita 'hw'r getreowe (Psalm 88).

Модель 4: іменник (займенник) + *index* + іменник (займенник):

[N/P] *index* [N°/P°]

- *swa swa*

Drihten onsent manegra cynna witu, swa swa ren, ofer ða synfullan, and hi gewyrpð mid grine... (Psalm 10)

- *swa ... swa*

And he geded þine rihtwisnesse mannum swa sweotole swa sunnan, and þinne dom he geded swa sweotolne swa sunne byð to middes d'ges (Psalm 36).

- *swa*

Ic þa on mode cw'ð, hwa me sealde to fleogenne fideru swa culfran, and ic þonne ricene reste syððan (Psalm 54).

- *gelice*

He þa anhornan ealra gelicast his halige hus her on eorðan getimbrade; het ð't teala syððan on worldrice wunian ece (Psalm 77).

Модель 5 має три варіанти, які відрізняються один від одного тільки розташуванням правої частини порівняльної конструкції „*index* + О (об'єкт порівняння)”, яка може знаходитися на початку, в кінці речення, чи між підметом та присудком. Різниця між моделлю 5 і моделями 1, 2, 3 і 4 в тому, що *index* + О в даній моделі визначає не одне слово, а ціле речення.

Модель 5a: іменник + *index* + іменник (займенник) + дієслово:

N, *index* [N°/P°], V

- *swa*

And þa urahafenan kynincgas, swa þa muntas, w'ron eac gedrefde for þ's Godes strengre (Psalm 45).

Модель 5б: *index* + іменник + іменник (займенник) + дієслово:

index N° [N/P] V

- *gelice*

Rece hi gelicast ricene geteoriad... (Psalm 67)

Модель 5в: іменник (займенник) + дієслово (перехідне чи неперехідне) + *index* + іменник:

[N/P] Vi,t *index* N°

- *swa swa*

Seo sunne arist swiðe 'r on morgen up swa swa brydguma of his brydbure... (Psalm 18)

- *swa*

Min heorte and min mod is gemolten swa þ't weax on innan me (Psalm 21).

- *eac swa ilce*

Mine eagan w'ron gedrefede and afrde for þinum yrre, and eac swa ilce min mod and min maga... (Psalm 30)

- swylce

Ic ðe lustum lace cweme, and naman þinne niode swylce geara andette, forðon ic hine goodne wat (Psalm 53).

- onlic

þonne forð cumað fyrenfulra ðreat, heap synnigra hige onlic... (Psalm 91)

- gelice

Forðon dagas mine gedroren syndan smece gelice... (Psalm 101)

Наступні три моделі відмінні від усіх попередніх тим, що права частина порівняльної конструкції виступає реченням.

Модель 6: дієслово (перехідне, неперехідне) + *index* + речення:

Vi,t index S

- swa

Ac hit nis na swa hy cweðað... (Psalm 3)

- swa swa

Forðam þa deaðan þe on helle beoð þin ne gemunan, ne ðe andettað, ne ne heriað swa swa we doð (Psalm 6).

- swylce

Heora geþeapt and heora willa and heora weorc byð swylce þ're wyrrestan n'dran attor þa mon aspis h't (Psalm 13).

- swa ... swa swa

And hy w'ron gebrytte swa hr'dlice swa swa hradu yst windes scip tobrycð on þam sandum neah þ're byrig þe Tarsit hatte, seo is on þam lande þe Cilicia hatte (Psalm 47).

Модель 7: *index* + речення + *index* + речення:

index S index S

- swa / swa

Swa heort wilnað to w'tre þonne he werig byð oþþe ofþyrst, swa wilnað min sawl and min mod to þe, Drihten (Psalm 41).

- swa swa / swa

Swa swa þin nama is tobr'd and gemyclad geond ealle eorðan, swa ys eac þin lof (Psalm 47).

- swa / swylce

Swa ic ðe on minum life lustum bletsige and ic on naman þinum neode swylce mine handa þwea halgum gelome (Psalm 62).

Модель 8: речення + *index* + речення:

S index S

- swa swa

Syle minre gehyrnesse gefean and blisse, þ't ic gehyre þ't ic wylle, and eac oðre gehyron be me þ't þ't ic wilnige, swa swa hy 'r gehyrdon þ't þ't ic nolde; þ't þonne m'ge unrote mod blissian (Psalm 50).

- swa

Hi 't 'fene eft in gecyrrað, þonne hy heardne hungor þoliað, swa hundas ymbgað hwommas ceastre (Psalm 58).

Модель 9: *index* + речення + іменник (займенник) + дієслово:

index S, [N/P] V

And swa hi on niht hyrdnesse neode begangað, ne heora winterrim for wiht ne doð (Psalm 89).

Як показав текстовий аналіз, найпродуктивнішим показником порівняльних відношень є функціональний маркер порівняння *swa*, який, на відміну від інших, зустрічається у порівняльних конструкціях усіх моделей. У нашій вибірці найчисельнішою є Модель 6 (47 прикладів з 198), згідно з якою права частина порівняльної

конструкції виступає реченням і входить в структуру складнопідрядного речення. Однак, якщо брати до уваги частоту використання не за моделями, а за елементами порівняльної конструкції, в такому випадку, найчастіше у правій частині порівняльної конструкції зустрічається іменник або займенник (124 приклади з 198).

Література

1. Ікалюк Л.М. Діахронічна характеристика лінгвокраїнознавчої співвіднесеності порівняльних структур в американській драмі ХХ ст. // Мовні і концептуальні картини світу: Збірник наукових праць. — Випуск 13. — К.: Вид. Дім Дмитра Бураго, 2004. — С. 62-67.
2. Шаповалова Н. Функціонально-семантична категорія порівняння в сучасній українській мові // Семантика і прагматика граматичних структур: Зб. наук. пр. / А. Загнітко (ред.); — Донецьк: Донецький держ. ун-т., 1998. — С. 30-36.
3. Langacker, Ronald W. Foundations of Cognitive Grammar. Volume I: Theoretical Prerequisites. — Stanford: Stanford University Press, 1987. — 516 с.
4. Rosch, Eleanor. Principles of categorization // Cognition and categorization / eds. Eleanor Rosch & Barbara B. Lloyd. — Hillsdale, N.J.: Lawrence Earlbaum, 1978. — С. 27-48.
5. Smith, Edward E. & Douglas L. Medin. Categories and concepts. — Cambridge, MA.: Harvard University Press, 1981. — 213 с.

Стаття поступила в редакцію 18.03.2006 г.

□

УДК 81'342.622: 811.112.2

Т. М. Кузьменко

ПОЗИЦІЙНА ВАРІАТИВНІСТЬ НАГОЛОШЕНИХ ГОЛОСНИХ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ (НА МАТЕРІАЛІ СПОНТАННОГО МОВЛЕННЯ)

Спонтанне мовлення як мовлення вільне, незаплановане, імпровізоване характеризується здебільшого особливою реалізацією одиниць сегментного рівня мови. Численні повтори, паузи, явища саморедагування, емоційність тощо, притаманні непідготовленому мовленню, впливають певною мірою на інтонаційне оформлення висловлення, що, в свою чергу, сприяє появі широкого спектра варіативності голосних та приголосних фонем.

Голосні фонем, які знаходяться у слабкій позиції, суттєво змінюють свої диференційні ознаки, нейтралізуються та навіть можуть зникати зі структури слова [7; 9; 8; 5]. Натомість наголошені голосні визнані багатьма науковцями „константними”, тобто такими, що мають значно більшу тривалість та стабільні темброві показники. Зазначене твердження підлягає сумніву, оскільки кожний голосний, незалежно від того, знаходиться від під наголосом або ні, може зазнавати у мовленні модифікацій різного ступеня. Беручи до уваги здатність фонем до варіативності, цікаво встановити кількісні та якісні характеристики наголошених голосних у спонтанному мовленні залежно від різних позицій.

Для ненаголошених голосних найсприятливішою для редукції визнано позицію поза наголосом. Наголошена позиція є для голосного сильною, тому очікувати його зміни не варто. Зрозуміло, що склад, який містить наголошений голосний, є зазвичай „центром” слова і визначається в класичній фонетиці найстабільнішими характеристиками. Така „стабільність” притаманна голосним у ізолювано вимовлених словах. Якщо ж розглядати особливості функціонування голосних фонем у мовленні, тобто на рівні фонетичного слова, синтагми, речення або, взагалі, тематичної єдності, то варіативність може торкнутися і наголошених голосних. Дослідження останніх років підтверджують, що редукція притаманна голосним не тільки у слабкій позиції, особливо в умовах зв'язного тексту, а наголошеність голосного не забезпечує його незмінність [5, с. 77; 3, с. 210, 223].